

Záródolgozat

Szleng az ifjúsági sajtó nyelvében

Készítette: Demény Mária
IV.magyar

Szlang az ifjúsági sajtó nyelvében

Bevezetés

Jelisztratov a Szlang és kultúra című munkájában (Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen, 1998., 9.o) rámutat arra, hogy a szlang az utóbbi időszakban (80-as évek második felétől kezdve) mint a nyelv és kultúra jelensége egyre nagyobb befolyásra tesz szert: a szlengszavak nem csak a társalgási nyelvbe épülnek be tartósan, hanem behatolnak a tömegtájékoztató eszközök nyelvébe is, és a szlang a kortárs szépirodalom egyik meghatározó stílusformájává kezd válni.

Azt vettem észre, hogy a tömegtájékoztató eszközök közül az újságokban, tehát a sajtónyelvben is egyre többször lehet találkozni a szlang használatával, ami felkeltette érdeklődésemet, mivel úgy tudom, hogy a szlang elsősorban a beszélt nyelv jellemzője. Dolgozatom témájaként ezért annak vizsgálatát választottam, hogy miért és hogyan jelenik meg a szlang a sajtónyelvben, milyen jellegzetességei, eltérései vannak a szóbeli szlenghez viszonyítva. A szlengről szerzett elméleti tudásom arra készítetett, hogy az ifjúsági sajtóban a legcélszerűbb a kérdéskörnek utánajárni, mivel a szlang elsősorban, (de nem kizárólag) a fiatalok nyelvhasználatában fordul elő.

A fiataloknak szóló újságok közül a következőket választottam kutatásom tárgyául:

Ázsió II. évfolyam 1-2. szám, február -március; Egyetemi Élet XXXVIII/13. szám, Bravo Girl 4. szám, Filmvilág XLIII. évfolyam, 4. szám, Magyar Narancs XII. évfolyam 14. szám.

Az alábbiakban az újságok profiljának vázolására szentelek néhány mondatot. Véleményem szerint a Bravo Girl, az Egyetemi Élet, és a Magyar Narancs célozza meg leginkább a fiatal olvasói réteget.

Bravo Girl: A kamaszoknak, elsősorban a diszkó világot kedvelőknek, a divatot követő fiataloknak szól.

Egyetemi élet: Miként a neve is mutatja, az Egyetemi Élet a debreceni egyetemisták lapja, az egyetemisták maguk írják a cikkeket, maguk szerkesztik. Olvasóközönsége valószínűleg túlnyomórészt Debrecenre korlátozódik.

Ázsió: Az újság főszerkesztőjének köszönését olvastam az Ázsió egy régebbi számában, ami alapján úgy gondoltam, hogy ez az újság fiataloknak szól, és fogok benne találni szlenget. Ahogy jobban megismerkedtem a lappal, megtudtam, hogy az Intercityn ingyenesen hozzá lehet jutni. Tehát nem csak a fiatalok közül kerül ki az olvasótábor.

Filmvilág: Ez az újság a mozifilmekről ad tájékoztatást. Nem csak a fiataloknak szól elvileg, de gyakorlatilag szerintem igen, hiszen a szórakozásra manapság leginkább a fiataloknak van lehetőségük és igényük.

Magyar Narancs: Politikával, kultúrával, sporttal foglalkozó cikkek egyaránt találhatóak az újság hasábjain. Elsősorban fiataloknak íródott, de a fiatalos mentalitást, nyelvet kedvelő idősebb generáció tagjainak is szólhat ez az újág.

A gyűjtést az újságok előzetes átnézésével kezdtem, hogy felmérjem melyik újság melyik cikkében számíthatok majd szlenghasználatra. Ezután figyelmesen végigolvastam az újságok összes cikkét, az általam szlengnek minősített kifejezéseket aláhúztam és kijegyzeteltem cikkekenként csoportosítva őket.

A szlengről általában

A szleng fogalmáról

Anna – Brita Stenström a Szlengtől a szlengbeszédig című cikkében (in: Mi a szleng?, Kossuth Egyetemi Kiadó, 1999., 91.o) írja, hogy kezdetben a szleng fogalom jelentése és tartalma sokkal világosabb volt. Eredetileg a brit bűnözők használták saját speciális nyelvük megnevezésére. (Andersson-Trudgill 1990: 77). Később „a szleng fogalma fokozatosan átalakult, és más, mind magas, mind alacsony szubkultúrák beszédének megjelölésére szolgált” (Allen 1998: 878), míg ma már nem találunk világos szlengdefinícióra sem szótárakban, sem enciklopédiákban, sem pedig az irodalomban.

Vannak, akik a szlenget olyan nyelvnek tekintik, amelyet főleg az alvilág használ (a szleng mint tolvajnyelv); vannak, akik szerint a szleng a barátok közti nagyon fesztelen, bizalmas nyelvhasználat; vannak, akik a szlenget az ifjúsági nyelvvel azonosítják; vannak, akik a szlengben a „nép költészetét” látják; és vannak, akik számára a szlengszavak a kreatív beszélők rövidéletű, változékony produktumai. Továbbá a szlengdefiníciók egy része szociológizál, vagyis bizonyos többé-kevésbé zárt csoportok nyelvvel azonosítja a szlenget, más része pedig pszichológizál, vagyis a szlenget olyan nyelvnek tartja, amelyet az egyén a csoportba való tartozás kifejezése céljából használ.” (Kövecses Zoltán: Az amerikai szleng, in: Kis Tamás: A szlengkutatás útjai és lehetőségei, Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen, 1997.)

A szlenghasználatról

Vannak bizonyos korok, melyekben a szlenghasználat különösen nélkülözhetetlenné válik az emberek számára, mint a léthez fűződő kapcsolatuk

egy láncszeme. A megfigyelések szerint a szleng aktivizálódása egybeesik a társadalmi stabilitás fellazulásával, amikor a társadalmi problémák miatt energiatöbblet keletkezik az emberekben. A szleng is ilyen energiatöbblet, passziolália, amelyre tulajdonképpen nincs is szükség. (Vlagyimir Jelisztratov: A szleng mint passziolália, in: Mi a szleng? , KLTE Kiadó, 1999., 159.o)

Kövecses Zoltán az amerikai szleng című tanulmányában (in: A szlengkutatás útjai és lehetőségei, 8-13.o) a szlenghasználat főbb jellemzőit fejti ki.

A szleng szerint inkább férfiak használják, mint nők, mert a szleng inkább a férfiak életszemléletének és pszichikumának kifejezője, mint a nőké, valamint a szleng használatakor erősebb társadalmi tabuk érvényesek a nőkre, mint a férfiakra. A szleng inkább fiatalok, mint idősek használják, ugyanis a szleng inkább a fiatalok életstílusát fejezi ki. A tipikus szlengbeszélő inkább műveletlen, mint művelt személy Kövecses Zoltán szerint, bár szociológiai adatok erre nincsenek. Ennek oka, hogy a művelt inkább tudatában van a nyelvi előírásoknak, amit beszéde során alkalmaz. Leginkább tipikus szlengbeszélők a deviáns csoportok, azaz a bűnözők, alvilági csoportok. A szleng inkább nagyvárosokban, városokban beszélnek, mint falun. Létezik egy standard nyelvi változat (iskolák, rádió, televízió, akadémia stb. által közvetített) és minden, ami nem standard, nem- standard minősítést kap, ilyen a szleng is. Az olyan beszélő nyelvhasználata, aki tisztában van a standard nyelvhasználattal, bizonyos helyzetekben viszont a nem standard változatot használja, (félig) tudatosan közelebb áll Kövecses szerint a szlenghez, mint az olyan beszélő nyelvhasználata, aki egyáltalán nem, vagy csak alig rendelkezik a standard nyelv ismeretével. A szleng a szóbeli nyelvre jellemző írásbeli előfordulása a szóbeli kommunikáció másodlagos megjelenítése. Legjellemzőbben bizalmas, fesztelen, informális beszédhelyzetekben fordul elő. A szlengbeszélőknek a beszéd témájához való viszonya tréfás, humoros. A szlengbeszélő viszonya a nyelvi rendszerhez kreatív, újító. A szlengszavak egy része rövid életű, nagyobb része azonban időtálló, de a szavak frissessége megkophat. A szlengben képes, metafórikus gondolkodási mód tükröződik. A szlengbeszélő az igazságot közvetlenül, szókimondóan fejezi ki. A szlengszavak esztétikai értékelése általában közönséges, durva. A szlengszavak társadalmi használhatóságáról Kövecses azt mondja, hogy sok szlengszó tabuterületeket érint, ezek egy része durván fejezi ki a valóságot, másrésze elfogadhatóbbá teszi azt, azaz eufemizmussal él.

Dolgozatomban azokat a szavakat, kifejezéseket tartottam a szleng körébe sorolhatónak, amelyek jellemzője a játékoság, az újszerűség, valamint a közönséggel egy csoportba való tartozás céljából használják.

Országh László definícióját követtem tulajdonképpen, miszerint "szlengen értjük azokat a többnyire kérészetű új szavakat vagy régi szavaknak azokat a

jelentésváltozatait, melyeket a hétköznapi élőbeszéd a tréfás hangulat keltése vagy a kifejezés színességének fokozása vagy az újszerűvel való játék öröme, avagy a nyomaték kedvéért használ." (in: Kis Tamás: Szempontok és adalékok a magyar szleng kutatásához, Debrecen, 1997.240. o.)

Azzal egészíteném ki, hogy az írásbeli szlengre az élőbeszédszerűség felkeltése, a könnyed, laza hangvétel, és ehhez szorosan kapcsolódó életfelfogás jellemző.

Az újságok szlengkifejezéseket tartalmazó cikkeiről

A következőkben arra a kérdésre keresem a választ, hogy az általam olvasott újságok mely cikkei tartalmaznak szleng kifejezéseket, milyen témájú cikkek ezek, miért pont azokban jelennek meg, tehát a cikk írójának mi lehetett a célja a szleng alkalmazásával.

Először külön-külön megnézem az egyes újságokban, majd a tapasztalatok összevetésével összefoglalom benyomásomat, és véleményemet a kérdéssel kapcsolatban.

A Bravo girl magazin egyik legtöbb szlengkifejezést tartalmazó cikke a Vallanak a fiúk: Melyik szerkótól indulnak be című cikke, melynek már a címében is található szleng. Ezen kívül ilyenekkel találkoztam még a cikkben: "Öt helyes srác osztja most meg veletek, melyik összeállításra bukna."

"a szigorú külső nálam nem jön be"

"szuper összeállítás "

"tutira"

Szintén rengeteg szlenget találtam a Foto Love Story című fényképekkel illusztrált, 8 oldalas cikkben. "bele van zúgva",

"bukik rád"

"mit akar ez a szakadék az én pasimtól?"

valakire "nyomulsz"

„szedd már fel"(nőt)

"neki mindig bejön".

Található még szleng a horoszkópban: "nyakadon lógó srác"

"bosszantanak és megpróbálnak alád vágni"

"lecsereélheted a szerelésedet", "cucc",

Előfordul még néhány az olvasói tanácsokban: "Rendezd el a balhét!", „pasik"

"összebalhétok"

"ha ... egymás fejéhez csapkodtok múltbeli történeteket, szinte biztos, hogy nem zárul happy enddel a balhé"

A divatról szóló összeállításokban: " *nem a távol-kelti piacokon kapható műanyag csodákra kell gondolni*"

"bulizás", "szemcerka", "extra bulis körömsablon"

A TNT együttes egyik tagjával készített riportban: „*nagyfülű, ráncos homlokú, és felettébb kajla*"

"szóval, próbálkozik, de majd elmúlik"

„olyan kis hepciásak, sőt sokszor az ilyen kis zsebfazonok a legharapósabbak"

A tartalomjegyzékben: Az itt található szlengszók közül néhány az újságban később megismétlődik: „*körömsablon, bulis motívumokkal*"

"spéci: pontoznak a fiúk, melyik szerkó, hány pont"

Kiemeltek néhány oldalt a későbbiekből, és címszóval látták el: „*gusza kis darabok*" (*dezodorokra*), „*surranj!*" (*cipőkre*), „*eb ura fakó*" (*kutyásriportra*).

Összegzés: A vallanak a fiúk című riportban az olvasók mondják el véleményüket a lányokról, és a különböző öltözködési stílusokról. Élőbeszédszerű fordulatok találhatóak benne, ami a riport műfajával magyarázható. A válaszokból kitűnik, hogy a fiúk a "menő srácok " közé tartoznak, akik a laza, divatos stílust kedvelik, ezért használják a szleng kifejezéseket, amit az élőbeszédszerűség megtartása érdekében az újságírók megtartottak. Az újságban van egy másik riport is, amit egy állatorvossal készítettek a kutyákról. Ebben nincs szlengkifejezés, mert a doktornő szakmai stílusára ez nem jellemző. A fiúk válaszaikkal közvetítik a divatot az olvasó számára, tehát burkoltan azt a módit, amit az újság a divatszakemberek által előírva közvetít.

A Foto Love Storyban azért található szerintem nagy számban szleng szavak, és kifejezések, mert a hétköznapi élet során, a fiatalokkal bármikor megtörténhető eseménysort mesél el, tehát életszerűsége törekszik nem csak a történettel, hanem a nyelvhasználattal is. A manapság a fiatalok körében divatos életszemléletet sugallja. Ugyanezt közvetíti a többi cikk is, amiben szleng kifejezéseket találtam. A divatról, öltözködésről, sminkelésről, a hobbyról: kutyáról szólnak. Ezzel kapcsolatban az a kérdés merült fel bennem, hogy melyik az elsődleges? A fiatalok az ilyen újságokból tanulják a "menő" stílust, mind az öltözködés, mind az életszemlélet, mind a nyelvhasználat területén, vagy fordítva történik? Azért ebben a stílusban íródnak a cikkek az újságban, mert a fiatalok között ez dívik, tehát ha közel akarnak kerülni hozzájuk akkor az ő nyelvükön kell szólni hozzájuk? Vagy generálja a kettő egymást??

A tartalomjegyzékben is található szlengszavak, a magazinban lévő cikkek címei, tartalma. Ezek egy része tehát az újságban még megismétlődik.

A kultúráról, zenéről, filmről, könyvekről szóló írásokban csak egy-két szlengszó fordult elő összesen.

Egyetemi ~~élet~~:

A legtöbb szlenget tartalmazó írás egyike az "Ipacs nem jön" című koncertélmény-beszámoló. Jellemző, hogy nem csak a szavak, szószerkezetek szintjén, hanem a mondatszerkezetben is található játékoság, lazaság, ami a szlengre utal.

"Rupaszov Tamással a koncert előtt beszélgettünk, de az vagy tizszer félbeszakadt a beállítás miatt, Grandpierre Attilával meg utána, de az inkább baráti volt, interjú így most nincs. Koncertbeszámoló azonban van."

" náluk szólt legszarabbul a cucc"

A következő cikk, ami bővelkedik szlengben a Cseh és Lajkó is van a Dunán című, a Duna televízió műsorairól szóló írás.

"A minap meg Lajkó Félix jelent meg a csatornán, másnap pedig Cseh Tamás Bereményistül. Ilyen nincs - gondoltam. Hívtam a haverokat- mondtam nekik, nézzék a Dunát, elmúlt a Lezsák-veszély, mostanság teljesen jó dolgokat mutogatnak. Ők persze röhögtek, mert verem itt magam, mint tarisznyás népművelő a hetvenes években. Na jó- mondtam, nem akarok én most nekiszaladni a csángóknak, hogy begyűjtsen a maradék népzenet,..."

" Hiába no, sokan vagyunk kevesen."

Egy filmes kalandozásban szintén található szleng. „Azt gondolná az ember, ha ennyi oscaros zseni összedugja a fejét, abból valami jó süil ki.”

„ paszulykaró Gwyneth Paltrow”

„nem vágjuk hanyatt magunkat a látottaktól.”

Következő szlenget tartalmazó cikk az Eb ura faló című koncert beszámoló: „szaxi”, „valamivel húzósbabb zenét játszottak”, „fúvósszekció”

„nehezen címkézhető műfajban utaznak”

Szexualitás a világhálón című cikk néhány szlengszava: „szoftibb oldal”

„hölgyemény”

„ún. fake(kamu) kép”

„Térjünk hát át az erő sötét oldalára!”

Egy olvasói véleményben olvashatók a következők: „igaz, hogy ez egyetem, meg, hogy élet, ja, és levél, de hát akkor is: olvasó olvassa, és ha az az első mondatban „(HÖK-ös) haveromtól” szerzett információ alapján „micsoda marhaság”-nak aposztrofálva értesül a Tisza szobor visszaállítási tervéről, akkor joggal érezheti magát leforrázva.”

A légtérrelők című sportközvetítésben a következőket találtam: „ ... igazi vesztesek a MCLaren istálló pilótái”

„remélhetjük, hogy az imolai versenyen összeszedik magukat a britek, és partiban lesznek a vörös nyilakkal”

„Isten hozott újra itthon Heartbreaker! Fincsi vagy, mint a sonkás koktéلكréker.”

Nem találtam szlenget az egyetemi hírekben, a Portré Orosz Jánosról című riportban, a Khaled Abdullával készített riportban, a színházi műsorokról szóló tudósításokban és az Önfeledten ugrált a Sportsarnok című sport közvetítésben.

Összegzésül az újságban szereplő cikkekben található szlengről azt mondhatom, hogy azokban a riportokban, olvasói véleményekben, tudósításokban lehet találkozni vele, melyek könnyed, a szórakozással kapcsolatos témáról szólnak. Főleg a koncertekről, de megtalálható a moziról, internetről, sportról, színházról szóló cikkekben is. Bár a sportról és a színházról szóló cikkek nem mindegyike tartalmaz szlenget, ezért úgy vélem, hogy a szerző stílusa a meghatározó ez esetben. Az egyetemi hírekben, és a fent említett riportokban nincs szleng kifejezés. A riportokban feltehetően azért, mert a megkérdezettek nem használják, legalábbis azzal a témával kapcsolatban amiről kérdezték őket, és abban a helyzetben, nem használták. A hírek komoly téma, komoly hangvétel illeti meg.

Ázsió:

Szleng található a Boros és Bochkor című írásban: *„és slattyogok be egy budaörsi panzió becsomagolt szendvicsének társaságában a Sláger Rádióba.”*

„Boros nem bagózik, tehát kárörvend egy kicsit.”

„persze meg is találták mindennapi betevő cikiznivalójukat.”

A festéklövészetéről szóló cikkben is található szleng: *„cseleskednek a fekete ruhás terminátorok”*

„egymásra „lődőzni””

Néhány szlengszó a diákszigetről szóló riportokból: *„az ereszd el a hajam, a zaj, a mindenféle gyanús embertípus?”*

„tuti”, „buli”

„szerencsére már a média a sem csámcsogott rajtuk”

A Fókusz stábjánál járt újságíró tudósításából: *„Bevágódtunk az...autóba, s alaposan beletapostunk.”*

„Orvosi műszerek (kínzóeszközök) garmadája kínálta hajdan volt bájait a pedállal hajtható fogfúrón keresztül, a fémes csillogású "kitudjamit"-fogóig”

„egy fenemód sikkos műtőshacukában szambázhassanak”

Fábrý Sándorral egy „KV” mellett című cikk szlengszavai: *„midőn a Leveles csárdát kutatjuk veszetten, ahol szabadtéri fellépése előtt még beharapnánk egy kevés étket. Azt mondja, all right, megteszi szívdobogva”*

„Romantikus hangulatú sétánk nem igazán hand in hand- módban történik”

„nem érezte magát megkaszálva”

Összegzés: A Boros- Bochkor cikkben szerintem azért fordult elő sok szleng kifejezés, mert a két férfi stílusa könnyed, laza, fiatalos, poénkodó, és az újságíró azt a hangulatot akarja visszaadni amit a rádióban tapasztalt. Bochkorék mellett azért használta a szlenget.

A festéklövészet új, fiatalos sport, ezért illik ide a könnyed hangnem, és megfigyelhető, hogy a szlenget helyenként idézőjelbe teszi az író, jelezve, hogy elűt ez a kifejezés az addigi stílustól, aminek ő tudatában van, és a játékos hatás eléréseért teszi bele.

A Diákszigetről szóló cikkben elvéve fordult elő szleng. Mert a toleranciáról kérdezték a szigeten lévő embereket, nem csak fiatalokat, hanem 19-től 53 éves korosztályt is. A téma komoly, a válaszolók is komolyan vették. Ezért inkább olyan kifejezések fordultak elő benne, ami már teljesen beleivódott a hétköznapi nyelvhasználatba. A Fókusz stábjánál járt újságíró fiatal, rugalmas közegben járt, rá is átragadhatott ez a mód, vagy ezt akarta visszaadni.

A Fábryval készült riport szlengje Fábry személyének köszönhető, korlátokat áthágó, újíto, szabadszajú személyiség.

A többi cikkben, azaz a cikkek nagy részében nem fordul elő szleng kifejezés, egyet-kettőt találtam csak pl. „*mind össze (de leginkább vissza) beszél*”. Azért lehetséges ez szerintem, mert ez alapvetően egy kultúr újság, olyan témákkal, mint a tolerancia, ezredfordulós változások, beszélgetés Kudlik Júliával, és Galla Miklóssal arról, hogy mi van velük mostanában, található néhány riport arról, hogy ki hol tölti a karácsonyi ünnepeket. Találhatók receptek is az újságban, az új miniautóról, és Prágáról, drágakövekről egy- egy beszámoló stb.

Filmvilág:

Ebben az újságban találtam szlenget pl. a Szemlélődés című, az idei magyar filmszemléleről szóló beszámolóban: „a múltba cövekelt ancienm regime nélkül nincsenek új idők”

„kispályás filmezés”

„...jótekonny hatással van a forgatókönyvben adagolt sztoribiztos, funkcionális, és minden túlzástól tartózkodó előadásmódjára.”

Az animációs filmekről szóló publikációban: „...szürkoid színekkel, amit iitt az alkotók némi meleg barnával spēkeltek meg.”

„azonnal feltalálódott egzsersmind a nézőtéri pati-kuki (cornflakes) hersegtetése is”

„ a laboratóriumi legyek például tök baktériummentesek”

„ halivudi”, „sóher farmer”, „egy pasi”

Kokó meccsről szóló cikkben szintén található szleng: „a gála teljéhez mediális cafrangok tömkelege is hozzátartozott...Minden Kovácsok legnépszerűbbike”

„... a Telesport mindig mostohán bánnt, még a rapid verzióval is”

„jönnek a hírek az újbb beomlott ellenfelekről.”

Fábry Sándor Apád anyád című beszámolójában jócskán található szleng:

„Sokan és sokféleképpen utazunk papipusziban-mamipusziban”

„Magam olyannyira kező almodóvarista vagyok, hogy saga und schreibe egy bűdös kockát sem láttam a mestertől”

„éhes makk disznókat álmodik”

„bepöccentem kicsinyt”

„... teszek rá. Ami nekem először lejött, az a travi-folklór öncélúsága, az értelmiségi műmájer konyhafilozófia...Közel állottam hozzá, hogy elhagyjak csapots papot. Aztán fölhorgadott bennem a kultúrsznob. Ez mégiscsak egy világhíres pali, nézziük meg alaposabban az ta medvét, hátha nem annyira celofán, mint amennyire látszik.”

„ a magamfajta cinizusba gyógyult filmdramaturg”

A Filmajánlóban: „házi készítésű világfájdalmunkból”

„a vasfüggöny túloldalán mások zsebébe döltek a busás jogdíjak”

„kissé bő lére eresztett magyar dokumentumfilmből...”

„csak Rudi bácsival szúrtak ki már megint”

A kolóniák című írásban: „Az nem úgy van, hogy az ember vagy idegengyűlölő, vagy nyitott..., hanem úgy van, hogy lát egy rettenetes fazont egy UA felségjelű, rettenetes Audi 6, 8, 12-ben, és ingerült lesz..”

„.. Közép-Európába beprésselve magunkban gyilkolódni.”

A Filmvilágban az újság terjedelméhez, az írások számához viszonyítva arányaiban kevés szlenget tartalmazó cikk fordul elő. Szerintem oka az lehet, hogy filmművészetről, művészfilmekről szóló írásokat tartalmaz az újság, ami nem a könnyed, a nagytömegnek szóló része a filmvilágnak, inkább a „beavatottaknak” szól.

A másik pedig, hogy függ az újságíró, cikkszerző stílusától, ezzel magyarázható, hogy némelyik szöveg mégiscsak tartalmaz szleng kifejezéseket, mint pl. Fábry Sándor írása.

Magyar Narancs:

A szerkesztői köszönetéből: „... a Magyar Nemzetet kiszervezték alóluk, és... belelopták a Napi Magyarországba.”

„Hogy átadották őket a palánkon. „

„ azzal kábította a magyarokat, hogy a gazdasági csődből megrázkódtatások nélkül ki lehet evickélni. 1994-ben az kaszált, .. 1998-ban az lett a befutó..”

„ Orbán paliravette őket”

„ ha nem a kiscgazda jelölt győz, a körzet segge ki fog lógni a gatyából. „

„ a helyi erőszak szervezetek vezetői”

„ bliktri”

„hit a Szegények Gondját Megoldó Nagy Ember eljövételében”

„Kádár a krumplilevesről mondta meg a tutifranót”

„ A moszkvai nagykövetnek meg Orbán Viktor mászott fel a szobafalára, és most onnan néz. Előre. A múltba. ”

Horogra akadt a tömeggyilkos kanász című cikkből: „azt szajkózta...”

„A parasztgazda, aki keresetkiegészítésként egykor sikkasztással is foglalkozott.”

A szerkesztő olvasókhöz szóló cikkből: cím: „Önfényezés”

„... ezután sem verünk senkinek a szájára, ha ekként nevezi majd szeretett termékünket”

„ Komolyságot sugáró lényünkhöz adjusztáljuk némiképp külsőnket is, mely ezután szolid eleganciával vegyíti textuális szertelenségünket.... A laptestben magában nem ez az egyetlen változás (és ezt most ama Kissé Útódott olvasó kedvéért írjuk le, akinek nem tűnt fel a dolog): A szerk. betüremkedett szüret kolléga helyére, ezáltal kiszabadulván jópajtása, Publicisztika néha kissé terhes közelségétől, és főként a gonosz Függőleges Lénia, és ortályos cimborája, Terjedelmi Korlát szorításából, így téve szert az öt régóta megillető betűméretre és némiképp levegősebb térségre. Szüret rovatunk új lacíme pedig... ”

„Szabóságunk áprilisban és májusban ugyanis eredeti, hányásbiztos NARANCS-PÓLÓVAL kedveskedik..”

„Keresse Kempf Zitát, s ruházza föl önmagát! Vagy a nagymamát!... Havi postai előfizetés nem játszik sajnós. ”

„szerkesztőségi papagájunk a Sors ládikájából kihúzza a szerencsés nyertes nevét. És akkor ő+ 1 fő repül, hogy lába sem éria földet.”

Az internettőről szóló hírekben a következők olvashatók: „gázsi”

„Letárgyalni a dolgot...”

„Akármennyi hibája van, a legtöbbünket ő húzott elő a köpönyegéből.”

Romákról szóló cikkben: *„Sajóládra csődített tévék”*

„ két és félmilliót dobott össze”

„ A Hunyadi utcán masszívan tartja magát az a történet..”

„ médiainvázio”

Autópálya programról szóló írásból: *„Orbán Viktor egy napilap cikke után tavaly dörrent rá először a Magyar Fejlesztési Bankra: vagy sürgősen viritanak valamit sztrádaügyben, vagy nagy bajok lesznek.”*

„ a volt APEH-elnök csatasorba állítása”

„ Simicska Lajos felűnése a Magyar Fejlesztési Bank háza táján ugyancsak aggályos,...

„ Az Erecó Rt. veszélyeshulladék-ügyéről szóló cikkben: „És vasrúddal verik agyba-főbe az egyik főszereplőt.”

„ ez az irdatlan mennyiség valahol itt figyel Pest megye különböző „lakossági” lerakóin”

„ amikor mindenki szelíden büfizget a karácsonyi trakta után.”

„ a profitot, extraprofitot lekaszálják”

Kubai kisfiú Amerikában című írásban: *„Nyálas és ízetlen sajtószenzáció”*

„nagy felhajtás”

„ haraggal elegyes hökkenettel”

„ a nép hangja meglehetősen elegyes”

„ óriásplakátokról masszírozza a könnyzacskókat.”

Az ember+ sport rovatban olvashatók a következők: *„ Hiánypótló missziókkal Pápát vettük célba...”*

„ ... ha a Dáridóba tagosított bokszközvetítés elég nézőt hoz”

„ megalkuvásmentes gladiátormentalitásával”

„ odaver egy borzalmas jobbegyenest, de akkor meg vége a meccsnek”

„ a WBO-nál menetenként pontoznak, nem összbenyomásra”

„ Ám bizonyosságául annak, hogy nem csak a versenyzők helyzete esik messze a tejfel fenekétől, ...”

„ beléhasít a frász”

„... nekem is jól beír balról valaki. Innen lehúznak a csávók kicsit a tengerpartra, aztán uzsgyi vissza, ...”

„ Hiszen a cucc olyan, hogy a manusok hajtanak egész nap,..”

„ Egy csak egy legény, bizonyos Weseman... iszkolt az élbolyban, de ő szinte a rajttól a célíg.”

„ A végire maradt a legvelikijebb gerőj.”

Éttermekről szóló cikkben a következőket olvashatjuk: „Aki nem kimondottan füstfüggő kocsmatöltelék, ez idő tájt már vadul lesi, hogy hol rakják ki a székeket, asztalokat az aszfaltra, mert teraszra vágyik ki a szabadelvű, hovatovább kerthelyiségbe, hús lugas tövibe, kies filagóriába, ejtőzni szaletli szigetén. Világos.”

„sertés és szárnyas az ezret, ilyenolyan bélszín a hármát nyaldossa alulról,....”

„A dolog persze becsali.”

„Az alacsony költségvetésből való operálást meg úgyis megette a fene, ...”

„A fehéret veszettül lehűtve hozzák, ahogy azt kell.” (bort)

A Magyar Narancsban szinte mindegyik cikk jócskán tartalmaz szleng kifejezést. Az általam olvasott újságok közül ebben találok a legtöbb szlenggel. Hogy ez minek köszönhető? Úgy tűnik ilyen az újság stílusa. Fiatalos, „menő”. A szerkesztői beköszönés ezt támasztja alá, ami már maga is dúskál szlengkifejezésekben. A cikkek rengeteg témakört felölelnek, van köztük gazdaságról, politikáról, világban történő eseményekről, sportról, kultúráról, éttermekről szóló is. A politikai témájú cikkek tartalmazzák a legkevesebb szlenget. Ebben az újságban talált szlengre különösen jellemző a játékoság, az újszerűség. A gond szerintem néha ott van, hogy egyik-másik cikk szinte csak szlengben íródott, ami már az értelem rovására megy. Ez az újság talán olyan, mit a szleng. Konvenciókkal nemtörődő, amin egyesek megbotránkoznak, másoknak kifejezetten tetszik, „vagánynak” találják és „vevők rá.” Mindenesetre egy életérzést sugall, ami manapság divatos, és vagy követi valaki vagy nem.

Szleng az írásbeliségben

Az alábbiakban az újságok elolvasása közben az írásbeli szlengről szerzett megfigyeléseimet kívánom egybegyűjteni az ide kapcsolódó szakirodalmak felhasználásával.

A legfontosabb, amit Kis Tamás definíciójában már megfogalmazott, hogy a szleng a szóbeliség, az élő nyelvhasználat jellemzője. Ennek ellenére mind inkább megfigyelhető, hogy beszivárog a sajtó nyelvébe. Egyre több újság, egyre több cikkében tűnik fel. Sebestyén Árpád szerint (Sebestyén: Értsünk szót! 101-2. o) a szleng elsőként a bűnözésről szóló írásokban idézve jelent meg az újságok hasábjain. Innen került be a szépirodalomba, majd egyre elterjedtebbé válásával politikai közéleti személyek szájából is hallhatóak lettek.

Példának a Hajdú Bihari napló bűnözésről szóló, Bűn-tény rovatát említi, melynek cikke „Négyeskéről, a placcos lányról” szól. Ilyenkor a jó újságíró átáll a stílusra, és saját szövegébe is beleszövi a riprotalányának, ill. a témának

megfelelő stílusú kifejezéseket. Ezt tapasztaltam az Ázsió című újság néhány cikkénél, amikor az újságírók Fábryval, vagy a Fókusz stábjával készítettek riportot, vagy a Boros-Bochkornál tett látogatás leírásakor.

Sebestyén Árpád szerint akinek van stílusérzéke, az nem használ ilyen kifejezéseket, vagy legalább mentegetőzik miattuk. A mentegetőzésre is találtam példát, pontosabban arra, hogy az újságíró idézőjellel jelzi, hogy az efféle kifejezések szándékoltan, a hatás, kedvéért kerültek bele a szövegbe, de ő tudatában van másságával, azaz más a stílusértéke, mint az addigi szövegnek. Pl. Az Ázsió festéklövészetéről szóló cikkében, vagy Fábry Sándor a Filmvilágban szereplő írásában (Apád, anyád) a szleng használata közben, tesz egy „hogy stílben maradjunk” megjegyzést.

Idézve jelennek meg az újságok riportjaiban a riportalanyoktól származó kifejezések, amelyek a riportalany stílusát jellemzik. Tehát az újságíró a szleng illetően alkalmazásával kettős hatást ér el. Egyrészt a nyelvhasználat idézésével közelebb hozza a riportalanyt az olvasóhoz, pontosabban többet elárul életfelfogásáról, stílusáról, annál, ami a szavaiból egyébként kivehető lenne, valamint élőbeszédszerűvé teszi a leírtakat. Példa rá a Fábry Sándorral készített interjú az Ázsió magazinból. Vagy az egyetemi élet körkérdése az olvasókhöz.

Arról a kérdésről, hogy mi motiválja az újságírókat a szleng használatára Bódi Zoltán Szleng a Sajtónyelvben című cikkében olvashatunk.(in: Fábrián – emlékkönyv, 58. o)

Szerinte a sajtónyelvi szleng nem önálló szakszlengváltozat, hanem a sajtónyelvben használatos köz-, szak- és területi szlengváltozatok összessége. Használatát több tényező is motiválhatja. Egyik, hogy az újságíró minél nagyobb hatást akar kiváltani a befogadóból, és a szleng sokkal kommunikatívabb, intenzívebb, hatásosabb elemeket tartalmaz a normanyelvnél.

Tehát használatát az újságíró tudatosan választja.

Szerintem erre jó példa a Bravo girl újság szlenghasználata, ahol a divatot akarják közvetíteni a fiatalok számára, és ehhez a fiatalok nyelvén akarnak szólni, tehát szerintem a szlenget itt ezért használják.

Továbbá oka még Bódi Zoltán szerint a sajtónyelvi szlenghasználatnak a szleng nyelvhasználati háttere: Az újságíró társadalomkritikát nyújt vele, kifejezi a társadalmi értékek elleni attitűdjét.

A szleng jellemzője a gyorsító szándék, erre megfelelő formájú, jelentésű alakjai vannak, aminek az elérésére törekszik éppen az újságíró.

Az újságíró is tagja egy csoportnak, ami vonatkozási alapul vesz egy másik csoportot, hasonlítani akar hozzá, nyelvhasználatában is követi. Itt szerintem a fiatalok csoportja az, amit az újságíró alapul vesz, nyelvhasználatában is őket követi tehát, amire pedig a szleng egyre inkább jellemző.

Egy másik tanulmányában Bódi Zoltán bővebben beszél a szleng nyelvhasználatának háttéről. Azt írja, hogy „a szleng egy csoportdialektus,

amely olyan csoport vagy egyéni attitűdöt fejez ki, amely saját, vagy más csoportok értékei ellen irányul.” Jelen esetben, tehát az ifjúsági sajtóban az újságíró, vagy újságba beíró olvasó a fiatalok csoportjával azonosul, azok divatos életstílusát fogadja el, és a felnőttek, vagyis egy másik generáció hagyományos értékei ellen irányuló felfogást tudhatnak magukénak.

A társadalomban megkülönböztethetünk formális és informális csoportokat. (Formális a hierarchián alapuló csoport, informális az egyéni választáson alapuló csoport)

A szlenget beszélők közössége informális csoportot alkotnak. Saját nyelvi kifejezésmódjukkal elkülönülnek a társadalom szabta normáktól. A szlenghasználat mögött egy magatartás, attitűd van, így ez nem csak nyelvi, hanem pszichológiai jelenség is. A szleng értékellenes, normatívákat degradáló szemlélete egy önálló szleng attitűd.(Bódi, 50. o)

Az olyan újság tehát, amelyik szlenget alkalmaz nyelvhasználatában, ezt a társadalmi normaellenes, hagyományos értékekkel szemben álló attitűdöt vallja magáénak, és ezt teszi explicitté a szleng használatával (amennyiben nem a riportalany nyelvében található, hanem az újságírókéban).

Befejezés

Az újságok témáit tekintve, szleng elsősorban a fiatalokat érdeklő témakörökről szóló írásokban jelenik meg. Azaz, amelyek koncertekről, filmről, sportról szólnak. A könyvekről, színházról és a politikáról szóló cikkekben volt legkevésbé szleng kifejezés található.

Kis Tamás (Szempontok és adalékok a magyar szleng kutatásához, Debrecen, 1997. 247-249. o) szerint a szlengnek három típusát lehet elméletben megkülönböztetni. A kiscsoportszlenget, amely a beszélőközösségek valóságosan létező szlengjei. „Ezek nyelvi anyaga az adott kiscsoport tagjai számára a csoport jellegéből következően fontos reáliák megnevezésére vagy újranevezésére szolgál. Maga a megnevezett dolog... a csoporton kívüliek számára lehet ismert vagy ismeretlen.”

A nagycsoportszleng olyan kiscsoportok, beszélőközösségek szlengjéből absztrachálódnak, amelyek valamiben azonosak, és azonosságuk miatt egymással lazább vagy szorosabb kapcsolatba kerülhetnek oly módon, hogy tagjaik között átfedés vagy érintkezés alakul ki. Az egyes beszélők közvetítik a kiscsoportok szlengjét a másik beszélőközösségbe, és ezáltal egyféle kiegyenlítő szerepet játszanak.”

A helyi és szakszlengek széles körben elterjedt szavai alkotják a közszlenget. Ez a nyelvközösség számára közös szlengtípus a helytől és szakmától függetlenül ismert szlengszavak csoportját takarja.”

A tulajdonképpeni nyelvhasználatban csak a kiscsoportszlengek léteznek, amelyek egyszerre képviselik az összes többi típust, azokat magukba olvasztván.

Egy újság nyelve szintén több közösség nyelvét, szlengjét absztrahálja, tehát a szlenghasználat nem egyöntetű sem egy újságon belül, sem két különböző újságban.

Az egy újsághoz tartozó újságírók csoportjának nyelve összetett: az egyes újságírók más-más csoportokból is hoznak szlenget, a riportalányok, akik vendégként jelennek meg az újságban, ők a maguk csoportjának nyelvét viszik az újságba. Tehát a különböző kiscsoportszlengek egyesülnek egy újságon belül.

Ebből következik, hogy az újságok sokat átvesznek a különböző csoportok nyelvéből, és azt egyesítik, de mivel nagy nyilvánosság elé kerülnek, így terjesztik is a nyelvet az olvasók számára, tehát hatnak az élőbeszédre és a közösségek nyelvére, valamint az egyéni nyelvhasználatra. Azt a nyelvet, amit az újságok használnak hajlamosak az olvasók normaként elfogadni, illetve azt tekintik divatnak és követik. „A nyelvi divatot egy társadalmilag hangadónak ítélt csoport diktálja. Útjára bocsát nyelvi divatjeleket, amit a társadalmi alcsoportok spontán vagy félig-meddig tudatosan használni kezdenek. Az új divatjel érdekes, sejtelmes és az alcsoport tagjaiban beavatottság érzés, csoport tudat alakul ki.”(Győri György: Magyar és angol szójátékok a hazai ifjúsági sajtóban, Nyőr, 1998. 22.o)

Ez egy oda vissza játék tehát, a sajtó nyelve hat az olvasókéra, azaz az élő nyelvre és az élőnyelv szintén hat az újságéra.

Bibliográfia:

A szlengkutatás útja és lehetőségei, szerkesztette: Kis Tamás, Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen, 1997.

Vlagyimir Jelisztratov: Szleng és kultúra, Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen, 1998.

Mi a szleng? Tanulmányok a szleng fogalmáról, szerkesztette: Fenyvesi Anna, Kis Tamás, Várnai Judit Szilvia, Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen, 1999.

Győri György: Magyar és angol szójátékok a hazai ifjúsági sajtóban, Nyr. 112 (1988), 21-34.

Bódi Zoltán: Szleng a sajtónyelvben, in: Emlékkönyv Fábián Pál hetvenedik születésnapjára. Szerk.: Kozocsa Sándor Géza, Bp., 1993., 58-62.

Bódi Zoltán: A szleng nyelvhasználati háttéréről, in: Nép-nyelv (Tanulmányok Fülöp Lajos 60. születésnapjára), szerk.: Balázs Géza és Selmeczi Kovács Attila, Bp., 1992, 50-52.

Kövecses Zoltán: Az amerikai szleng, in: A szlengkutatás útja és lehetőségei, szerk.: Kis Tamás, Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen, 1997., 7-39.

Nagy Ferenc: A nyelvi humor főbb típusai, Nyr. 92 (1968), 1-22.

Péter Mihály: Szleng és költői nyelvhasználat, Nyr. 104 (1980), 273-281.

Sebestyén Árpád: Szleng a sajtóban és a közéletben, in: uő.: Értsünk szót!, 161-162.